

**Ismertetések – Rezensionen – Reviews
Katsauksia – Рецензии**

Jakab László: Finn-magyar diákszótár
Akadémiai Kiadó, Budapest 2007. 557 l. + függelék.
ISBN 978 963 05 8490 6

Tanszékünk nagy örömeire megjelent egy újabb finn-magyar szótár, mégpedig Jakab László tollából. A szerző a szótárírás jeles debreceni képviselője, akinek ezennel kívánunk jó egészséget és további eredményes munkát!

A szótárról két reflexiót közlünk: az egyik rövid ismertető a magyar hallgató szemszögéből, míg a másik egy hosszabb bírálat a finn felhasználó első tapasztalatai alapján.

* * *

Hosszú idő telt már el az első finn-magyar szótár megjelenése (1884) óta, mely szorosabbá fűzte a két ország kapcsolatát, a finn (illetve a magyar) nyelvtanulók által. A kisebb zsebszótárak (1934, 1969, 1976, 1980) megszületése mellett az első és egyetlen középszótár a hatvanas években jelent meg Papp István szerkesztésében. Jakab László Finn magyar diákszótárával 2007-ben tovább bővítette az amúgy nem túl sok darabból álló finn-magyar szótár-irodalmat.

Szótárt írni nem könnyű feladat. Nemcsak a hatalmas szóanyag jelent komoly kihívást, hanem –mint ahogy azt Jakab László az előszóban is megemlíti- az is, hogy a világ állandó változása révén, idővel minden szótár „hiányossá” válik. A modern és fejlődő világ, a gazdaság, a technika innovációja kihat a nyelv fejlődésére, ezen belül pedig a szóállomány változására is. Ezen folyamat során újabb és újabb megnevezések, kifejezések születnek, melyek háttérbe szorítják, bizonyos esetekben pedig teljes pusztulásra ítélik az idejét- és divatjamúlt szavakat. Erre utal Papp István is szótárának előszavában (1993[1962]: 5), amikor is a következőképpen vélekedik a Szinnyei-féle szótárról: „Szinnyei könyve nagy jelentőségű volt a maga korában, sőt a

népnyelvi és a régebbi irodalmi szövegek olvasása alkalmával még ma is sokszor folyamodunk hozzá: természetes azonban, hogy a beszélt nyelv és a modern irodalmi nyelv tekintetében ma már lépten-nyomon cserben hagy.”

Nos, mára pontosan ugyanezek a mondatok váltak érvényessé immáron a Papp-féle szótárra vonatkozólag is. Éppen ezért Jakab László céljai között azt fogalmazza meg, hogy szótára -az új szavak, kifejezések bemutatásával-, egyfajta kiegészítője kíván lenni a „nagy szótárnak”. Fontos azonban megemlíteni, hogy a Jakab-féle szótár a maga 28900 szócikkével természetesen önállóan is megállja a helyét.

Felépítését tekintve a szótár három nagyobb egységre bontható. Érdekes újítás, hogy a szótár használatát segítő információk a könyv elején illetve végén kék színű lapokon olvashatóak, a szótár „testét” jelentő köztes lapok fehérek maradtak. A szótár elején az Előszót követően a szótár használatára vonatkozó információkat olvashatjuk, majd a rövidítések illetve a különböző jelek feloldását követően pedig a finn betűrenddel ismerkedhet meg a használó.

Ezután kezdődik el a tényleges szótári rész (2-557). Mint azt a használati útmutatóban is olvashatjuk, a címszavak után index áll, mely megmutatja, hogy adott szó mely ragozási típusba tartozik. Az index mellett csillaggal jelöli a szerző azokat a szavakat, melyekben fokváltakozás fordul elő. A keresést az oldalakon feltüntetett betűk is segítik. Akik már magabiztosan használják Papp István szótárát, azok ezt a szótárt is könnyedén tudják majd forgatni, hiszen felépítését és jellegét tekintve igen hasonlóak.

A harmadik egység a ragozási típusokat bemutató táblázatokat tartalmazza, amit Jakab a finn keresztnevek bemutatásával egészített ki. A szerző célja mindezzel az volt, hogy segítse az olvasó munkáját, hiszen a finn nyelvet tanuló külföldiek számára nem mindig egyértelmű, hogy az adott név tulajdonosa férfi vagy nőnemű.

Mindezen belül a szótár -mint azt címe is tükrözi- elsősorban diákok, nyelvtanulók számára készült. Az efféle szótárakkal szembeni kritériumoknak a szótár maximálisan eleget tesz, hiszen átlátható, világos, és egyszerűen használható. A könnyű kereshetőség mellett a nyelvtanulók részéről nem elhanyagolható pozitívumként említeném meg méretét is, mely lehetővé teszi, hogy bármikor és bárhol magunkkal vihessük egy kis keresgélésre.

KELEMEN IVETT

* * *

Unkarilais-suomalaisen leksikografian grand old man, László Jakab on yllättänyt uudella sanakirjalla. Akadémiai Kiadón opiskelusanakirja-sarjassa ilmestynyt suomi-unkari sanakirja sijoittuu pienten ja keskisuurten sanakirjojen välimaastoon. Uudempana ja käyttökelpoisempana se tulee korvaamaan Papp Istvánin (1962) keskisuuren sanakirjan.

Sanakirjatyö, eli leksikografia ja siihen liittyvä tutkimus – joita ei ole järkevää jyrkästi erottaa toisistaan – eli leksikologia kuuluvat kielitieteen marginaalialueisiin. Sanakirjatyötä pidetään yleisesti käytännön suururakana, joka vaatii enemmänkin tekijää kuin pohtijaa. Tästä huolimatta on mielestäni hyvä järjestelmällisesti miettiä ja eritellä sanakirjoihin liittyviä seikkoja.

Esitän tässä arvioissani ensivaikutelmiani Opiskelusanakirjasta siinä valossa miten se eroaa omasta suomi-unkari ihannesanakirjastani, jota ei toki ilmestynyt koskaan. Etenen arvioissani sanakirjan laajemmista kysymyksistä – sanakirjan suhde muihin sanakirjoihin, sanalistan suhde muuhun kirjan tekstiin, sanalistan rakenne – lopulta päätyen yksittäisen sana-artikkelin rakenteeseen.

Suomi-unkari sanakirjan suhde muihin sanakirjoihin

Ensimmäinen suomi-unkari sanakirja ilmestyi jo 1883 József Szinneyin toimittamana. Lukuun ottamatta muutamia taskusanakirjoja seuraavaa laitosta piti odottaa vuoteen 1962, jolloin Papp István sai valmiiksi suomalais-unkarilaisen sanakirjansa. Siitä on sittemmin otettu useita uusintapainoksia (1970, 1978, 1993, 2003). Yhteenvetona Pappin sanakirjasta voidaan sanoa, että siitä puuttuu uudempi sanasto ja siinä on paljon sittemmin käytöstä poistunutta sanastoa (esim. *elfenluu*, *sueta*, *virma*), eikä siinä annata juuri tietoa lähdekielen tai kohdekielen kieliopista. Pappin sanakirja sai unkari-suomi osan 1985 (Papp-Jakab). Siinä on jo hieman muutettu periaatteita: unkarinkielisten hakusanojen taivutusmuotoja annetaan, sekä muuttumattomat vartalot osoitetaan. Täten jos esimerkiksi unkarinopiskelija haluaa tietää mitä jokin suomen sana on unkariksi ja miten sitä taivutetaan, voi hän sen selvittää näiden kahden sanakirjan avulla. Opiskelusanakirjassa Jakab on palanut Pappin sanakirjan perusteisiin. Mielestäni järkevämpää olisi kuitenkin ollut seurata ja kehittää eteenpäin unkari-suomi sanakirjan (Papp-Jakab 1985) linjaa. Läheisistä sanakirjoista tulee vielä mainita István Nyirkosin (1977, 1996, 2000, 2004 jne.) suomi-unkari-suomi taskusanakirjat, jotka ovat sanaston tuoreudessa aiempiin keskikokoisiin sanakirjoihin nähden parempia.

Uuden suomi-unkari sanakirjan sanalähteeksi Jakab mainitsee Pappin ja Nyirkosin sanakirjojen lisäksi uusimpana yksikielisenä Suomen kielen perussanakirjan (I-III, 1990-1994). Perussanakirja onkin Nykysuomen sanakirjan, johon Pappin suomi-unkari sanakirja perustui, jälkeen tärkein yksikielisistä suomen kielen sanakirjoista. Yksikielisten sanakirjojen tuotanto on kuitenkin 1990-luvulla nopeutunut Suomessa: Perussanakirjasta julkaistiin jo 1997 sähköinen versio, josta kehitettiin uusi versio, eli Kielitoimiston sanakirja (sähköinen 2004, painettu 2006). Perussanakirja on matkan varrella uudistunut huomattavasti, n. 6500 uutta sanaa on lisätty ja n. 20% sana-artikkeleista on muokattu uudelleen (Kielitoimiston sanakirja 2006, alkusanat). Näiden sanakirjojen lisäksi olisi ollut hyvä käyttää myös Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisemaa tuoretta kaksikielistä suomi-viro (2003) suursanakirjaa, jonka pohjana myös on toiminut Perussanakirja.

Suomi-unkari Opiskelusanakirjan tapauksessa olisi voinut myös pohtia myös erityissanastojen lisäämistä niiltä aloilta, jotka ovat potentiaalisia käyttäjiä lähellä. Esimerkiksi kielitiede onkin hyvin edustettuna (*johdin, kantakieli, sane* jne.). Olisin ehkä toivonut vielä suomalais-unkarilaisiin suhteisiin liittyvää sanastoa, kuten *heimotyö*, jota esimerkiksi minun on edelleenkin vaikeaa selittää unkariksi. Turismiin liittyviä sanastoja olisivat viinisanasto ja ruokasanasto, joihin tässä sanakirjassa ei ole kiinnitetty erityistä huomiota, puutteina mm.: *hapokas, kermaviili, leipäjuusto, mustamakkara, tamminen*.

Jakab ei uudessa sanakirjassaan mainitse internet-lähteitä. Internetissä on kuitenkin huomattavia sanakirjakokoelmia, kuten MOT sanakirjasto (40 sanakirjaa: www.kielikone.fi). Toisaalta esimerkkilauseiden etsimisessä ja sanojen, johdosten ja taivutusten yleisyyden tarkastelussa internetin hakukoneet ovat käteviä työkaluja. Sanalistaa lyhentäessä tai täydentäessä tulisikin mielestäni aina tukeutua tietoon sanojen ja muotojen yleisyydestä, oma kielitaju ei yksin riitä.

Perussanakirjan ensimmäinen versio on jo osittain vanhentunutkin, onhan 20% sen artikkeleista sittemmin muokattu uudelleen. Opiskelusanakirjaan on siten siirtynyt jo ilmestyessään vanhentunutta tietoa: esimerkiksi nykysuositusten vastaisesti esitetään *romaani* sana homonyymina merkityksissä 'regény' ja 'roma'. Nykysuomessa *romani* on vakiintunut nimitys etnisestä ryhmästä, *romaani* kirjallisuuden lajista (ks. CD-Perussanakirja 1997). Sana *asuinliittokumppani* lienee perussanakirjan toimittajien sepittäämä, sillä siitä ei ainakaan internetistä löydy ainoatakaan esiintymää. Kielitoimiston sanakirjassa (2006) koko sanasta *asuinliitto* onkin jo luovuttu.

Uusin sanasto on suomi-unkari opiskelusanakirjasta jäänyt puuttumaan, esimerkiksi: *biojäte, biotunniste, brändi, hakukone, hymiö, kannettava, kierrätys, koulukiusaaminen, sauvakävely, sekajäte, selain, tekstiviesti, vaalikone, vierihoito, veroehdotus, vesijuoksu*. Vaikuttaa siis siltä, että Opiskelusanakirjan n. 30 000 hakusanaa on poimittu pääsääntöisesti Perussanakirjan 100 000:sta sanasta, jotka kuvastavat parhaimmillaankin 1980-luvun kielen tilaa ja kielikäsitteitä. Perussanakirjan päivitykset eivät ole päässeet Opiskelusanakirjaan. Toivoa sopii, että seuraavissa painoksissa on mahdollisuus täydentää ja muokata sanakirjaa.

Suomi-unkari sanakirjan sisältö

Sanakirjaan kuuluu aina muutakin kuin pelkkä sanalista. Esimerkiksi Nyirkosin taskusanakirja on suunnattu erityisesti matkailijoiden käyttöön. Siksi siinä (2004) on liitteenä mm. laaja ruokasanastoliite, Unkarin kartta, tietoa Unkarista sekä hyödyllisiä ilmaisuja. Opiskelusanakirjassa liitteitä on vähän: taivutustyyppit, astevaihtelutyyppit ja lista suomalaisista etunimistä. Opiskelusanakirjaan olisi sopinut myös lyhyt (kontrastiivinen) kielioppi molemmista kielistä. Suomalaisia opiskelijoita ajatellen olisi voinut lisätä myös joidenkin sanatyypin käännösmalleja. Unkarilaisia opiskelijoita varten olisi voinut käydä läpi tyypillisiä suomen kielen johdoksia. Lisäksi lyhyt kuvaus suomen kielen varianteista olisi saattaisi auttaa käyttäjää päättämään miten esimerkiksi puheessa kuullusta suomen sanasta voi johtaa sanakirjassa esiintyvän kirjoitetun sanan.

Opiskelusanakirjan oheisteksteistä vain lyhenteiden selitykset on annettu myös suomeksi. Kirjaa ei oheistekstien perusteella liene tarkoitus markkinoida suomalaisille. Osassa kaksikielisistä sanakirjoista suurin osa oheisteksteistä on molemmilla kielillä (mm. suomi-unkari, Jakab-Papp 1985). Niissä on tyypillisesti myös tietoa molempien kielten kieliopista. Suomi-unkari sanakirjoissa perinteenä lienee kuitenkin huomioida vain painomaan mukainen vieras kieli. Mainitussa Nyirkosin Taskusanakirjassakin annetaan tietoa vain Unkarista, jonka karttakin on sanakirjassa kahteen otteeseen. Eivätkö unkarilaiset sitten matkusta Suomeen? Samaa voisi kysyä Opiskelusanakirjan kohdalla: eivätkö esimerkiksi ohjeet sanakirjan käyttöön (Tájékoztató a szótár használatához) saattaisi kiinnostaa suomalaista unkarin oppijaa jo opintojen alkuvaiheessa? Missään ei kerrota suomeksi esimerkiksi, että unkarilaisittain verbien sanakirjamuoto on indikatiivin yksikön kolmas eikä infinitiivi kuten suomalaisittain.

Sanalistasta

Opiskelusanakirjaan on sisällytetty Pappin sanakirjaan nähden uutta, viimeaikaista sanastoa: esim. *katumuspilleri*, *kovalevy*, *kännykkä*, *lerppu*, *luomu*, *sähly*, *sähköposti*, *potkupuku*. Opiskelusanakirjassa on pääasiallisesti uudistettu sanalista niin, että yhdyssanoista ja johdoksista on jätetty pois tilapäisluonteiset, joita vanha Pappin sanakirja runsaasti sisälsi. Esimerkiksi H:n kohdalta opiskelijasanakirjasta on poistettu (Google.fi esiintymien määrä hakasuluissa): *haltijamaisesti* [1], *hassumainen* [3], *heikkoverinen* [8] ja *höystyä* [9]. Toki joitakin perifeerisiä muotoja on jäänyt Opiskelusanakirjaan, esim. *hiushuokoinen* [4]. Sanojen tavanomaisuus käytön kannalta on kuitenkin selkeästi ollut valikoinnin pohjalla. Mukaan on näin otettu myös yleispuhekieltä (*heila* [50700]) ja yleisslangia (*heido* [2180]). Myös tiettyjen alojen erikoissanastoa löytyy, varsinkin lääkarilla käyntiä varten löytyy runsaasti apua (esim. *fisteli*, *rasituskoe*, *tiehyt*). Lyhenteistä harvinaislaatusimmatkin on sisällytetty sanakirjaan (esim: *t.*, *jpp.*). Sana-artikkeleina esiintyy myös johdoksia, esim. *lainen*, *mainen* ja liitepartikkeleita *-kin*, *-pa*. Epäsäännöllisiä taivutusmuotojakin esiintyy sana-artikkeleina, esim. *en*.

Opiskelusanakirjasta löytyy kieltämättä selkeästi nykyaikaisin ja käyttökelpoisin sanalista tähänastisista sanakirjoista. Joitakin tavallisia ja tärkeitä sanoja siitä kuitenkin puuttuu, ja toisaalta tilapäisluonteisia tai perifeerisiäkin sanoja löytyy sanakirjasta. Seuraavassa lyhyen etsinnän tuloksena syntynyt lista sanoja, jotka olisi mielestäni ollut hyvä sisällyttää opiskelusanakirjaan ja joille Googlenkin antaa vähintään 200 esiintymää:

ammattikorkeakoulu, *biojäte*, *biotunniste*, *brunssi*, *brändi*, *graavi*, *haaveri*, *hakukone*, *hapokas*, *hedelmäinen*, *herrahissi*, *hurtti*, *hyla*, *hymiö*, *joiku*, *jälkimaku*, *kaamos*, *kantoliina*, *kannettava*, *kassler*, *kermaviili*, *kierrätys*, *kolumni*, *koulukiusaaminen*, *kurapuku*, *kustos*, *käpykaarti*, *leipäjuusto*, *luotijuna*, *manne*, *murukahvi*, *mustamakkara*, *naistenmies*, *naureskella*, *poikkeustila*, *polttarit*, *raskausarpi*, *reilu kauppa*, *undulaatti*, *saattohoito*, *sauvakävely*, *sekajäte*, *selain*, *siirtolohkare*, *suojelupoliisi*, *susipari*, *tamminen*, *tekstiviesti*, *tienata*, *tienesti*, *vaalikone*, *veroehdotus*, *vierihoito*, *viuhahtaja*, *vesijuoksu*, *yllytyshullu*, *yöpyminen*, *äitiyspakkaus*.

Tietyissä sanaryhmistä mukana on vain osa sanoista, esimerkiksi *punamultahallitus* löytyy sanakirjasta, mutta *kansanrintamahallitus*, *porvarihallitus*, *sinipunahallitus* tai *sateenkaarihallitus* ei. Tällaisissa tapauksissa olisi pitänyt ottaa mukaan (lähes) kaikki tai ei mitään.

On vaikeampaa löytää sanoja, jotka voisi poistaa sanakirjasta. Seuraavassa on kuitenkin joitakin perifeerisiä sanoja ja muotoja joille

Google.fi antaa edellä mainittuja sanoja huomattavasti vähemmän esiintymiä (esiintymien määrä hakasuluissa):

asuinliitto [65], *asuinliittokumppani* [0], *basillinkantaja* [4], *gerillasota* [9], *haihtuvainen* [64], *historiantakainen* [18], *hiushuokoinen* [4], *jääkaappimargariini* [45], *kahvitiiviste* [4], *kliseesanakirja* [1], *muukalaisvoittoinen* [2], *paikanvälitystoimisto* [6], *paternosterhissi* [35], *tippari* [10], *vaarua* [28], *valuutta-automaatti* [2], *yksivaimoinen* [3], *ylyleinen* [7], *yövyntä* [9], *äärimmäisyysaines* [4], *äärimmäisyysryhmä* [6],

Yksi mahdollisuus tiivistää sanalista olisi myös (miltei) saman hahmoisten vierassanojen poisjätö (esim. *zeppeliini*, *zulu*).

Sana-artikkeleista

a) taivutus

Suomalaisessa sanakirjaperinteessä on perusmuotoina verbeillä infinitiivi, unkarilaisessa perinteessä yksikön kolmas. Taivutus merkitään suomi-unkari sanakirjoissa koodeilla. Suomen taivutustyyppittely ja taulukot on otettu suomi-unkari sanakirjaan sellaisenaan perussanakirjasta. Toinen, enemmän tilaa vaativa vaihtoehto on merkitä taivutus sana-artikkeleihin, kuten on tehty Papp-Jakabin unkar-suomi (1984) sanakirjassa. Opiskelusanakirjassa taivutus on sisälletty sana-artikkeliin vain poikkeustapauksissa, kuten *olla* ja *ei*.

b) semantiikka

Suomenkielisille sanoille on pyritty antamaan unkarinkieliset vastineet, vastineen sijasta tai ohella määritelmiä tai selityksiä on harvassa (ks. kuitenkin *punamultahallitus*, *yövankila*). Merkitysvastineet on numeroitu. Ilmeisesti tarkoitus on, että ensimmäinen vastine on tavallisin. Toisinaan kuitenkin näin ei ole. Esimerkiksi nyky-suomessa *karhunpalvelus* tarkoittaa ensi sijaisesti "tekoa joka tahattomasti koituu jonkun vahingoksi" (Perussanakirja, 1990). Opiskelusanakirjassa ensimmäisenä vastineena on kuitenkin *medvekultusz*. Vastineet tuntuvat yleensä hyviltä, joissakin tapauksissa olisin silti toivonut enemmän tietoa unkarinkielisistä vastineista. Vastineita annetaan useita. Unkarilainen käyttäjä osaa varmaankin päätellä mikä synonyymeistä milloinkin vastaa suomalaista sanaa, mutta suomalainen opiskelija ei voi tässä luottaa pelkästään sanakirjaan. Tämän lisäksi vastineita selittävät huomautukset ovat vain unkariksi, esimerkiksi: **kanta 1.** [*cipő*] sarok, [*fejsze*] fok, [*gomb*] fül, [*lámpa*] talp, [*levél*] szár, [*szeg*] fej ...

d) kielioppi

Sanojen käytön kannalta tärkeää on niiden käyttäytyminen lauseissa. Esimerkiksi verbien rektiöt onkin merkitty sanakirjaan. Erityisesti suomen ja

unkarin välisissä eroissa olisi tärkeää antaa myös esimerkkilauseita, kuten siinä, että verbien *jääda*, *jättää*, *unohtaa*, *ostaa* ja *löytää* rektio on suomessa tulo- ja erosija, unkarissa olosija. Valitettavasti *ostaa*, *jääda* ja *jättää* sanoissa ei kiinnitetä huomiota niiden eriäviin rektioihin (esim. *ostin kirjan kaupasta* = *a boltban vettem a könyvet*).

Lopuksi

László Jakabin Opiskelusanakirja on eittämättä edistysaskel unkarilais-suomalaisille kulttuurisuhteille. Tilanpuutteen, suuritöisyyden, vaaditun toimitusajan tai muun syyn vuoksi siinä on kuitenkin puutteita. Pienillä parannuksilla kirjan olisi voinut tehdä helppokäyttöisemmäksi suomalaisille unkarin opiskelijoille. Kaksikielisiä sanakirjoja toimittaessa tulisi yleensäkin pitää mielessä molemmat lähtökielet. Suurin puute kuitenkin on, että sanaston tuoreus ei vastaa tämän hetkistä nopeaa leksikografista kehitystä Suomessa. Vuosituhannen vaihteessa sanakirjojen julkaisunopeus on selkeästi nopeutunut teknisen kehityksen myötä. Tähän liittyen olisikin hyvä saada lähitulevaisuudessa myös vakavasti otettava suomi-unkari-suomi sanakirja sähköisessä (CD tai Internet) muodossa.

PETTERI LAIHONEN